

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡλ2Α(α)

ΤΑΞΗ: Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ / ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ημερομηνία: Κυριακή 17 Απριλίου 2016

Διάρκεια Εξέτασης: 2 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΔΡΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- B1.** Άλλωστε θα απολογηθώ όσο μπορώ πιο σύντομα. Πρώτα πρώτα βέβαια, όταν συνάψατε (ή κάνατε) τη συμμαχία με τους Βοιωτούς και έπρεπε να τους βοηθήσετε στην Αλίαρτο, μολονότι είχα καταταγεί στο ιππικό (ή ήμουν γραμμένος στον κατάλογο να υπηρετώ ως ιππέας) από τον Ορθόβουλο, επειδή έβλεπα ότι όλοι είχαν τη γνώμη ότι οι ιππείς έπρεπε να ήταν ασφαλείς, ενώ οι οπλίτες θεωρούσαν ότι διέτρεχαν κίνδυνο (ή κινδύνευαν), παρ' όλο που άλλοι κατατάχτηκαν στο ιππικό παράνομα, χωρίς να υποστούν εξέταση (ή χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία), εγώ αφού παρουσιάστηκα στον Ορθόβουλο του είπα να με διαγράψει από τον κατάλογο των ιππέων, επειδή πίστευα ότι ήταν ντροπή, ενώ το κύριο σώμα επρόκειτο να εκτεθεί σε κίνδυνο, να εκστρατεύσω έχοντας εξασφαλίσει τον εαυτό μου. Και (παρακαλώ) Ορθόβουλε, ανέβα (στο βάθρο) για χάρη μου να καταθέσεις (ή και κατάθεσε).
- B2.** Τα ρητορικά ήθη είναι οι αποδείξεις που θεμελιώνονται όχι κυρίως σε λογικές προτάσεις - συλλογισμούς, όπως τα ενθυμήματα ή τα παραδείγματα, αλλά στην ηθική εντύπωση που προκαλεί ο ρήτορας στους ακροατές του με τα λόγια του, τις ιδέες του, τη συμπεριφορά του, την όλη στάση του στη ζωή, την πολιτεία του ως ανθρώπου και ως πολίτη. Το ήθος του Μαντιθέου διαγράφεται θαυμάσια στη δέκατη τρίτη παράγραφο μέσα από μια ισχυρότατη αντίθεση. Ο Μαντίθεος, δοκιμασμένος από τη Βουλή ιππέας, αν και γνώριζε ότι οι ιππείς των Αθηναίων και Βοιωτών θα είχαν ευκολότερο έργο, διότι και πολλοί και ικανοί ήσαν, ενώ το ιππικό των Λακεδαιμονίων δεν ήταν αξιόμαχο, σε σύγκριση με τους οπλίτες που θα αντιμετώπιζαν σοβαρούς κινδύνους λόγω της ισχύος του εχθρικού πεζικού, επιλέγει συνειδητά να μεταταγεί στο πεζικό «κατειλεγμένος ιππεύειν[...] άδοκιμάστων παρά τὸν νόμον». Δεν επαναπαύεται στη δική του ασφάλεια και συμπαρίσταται εμπράκτως στο πλήθος των συμπολιτών του που με συναισθήματα αβεβαιότητας και φόβου θα αντιμετώπιζαν το σπαρτιατικό πεζικό. Παρουσιάζεται, έτσι, νομιμόφρων κοινωνικά ευαίσθητος, αλληλέγγυος, και, πρωτίστως, άνθρωπος εμπράκτως πιστός στα ιδανικά και στις αξίες του.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Η αντίθεση των ενεργειών και των κινήτρων του Μαντιθέου και των άλλων, που ασυνειδήτως και αψηφώντας τις συνέπειες -ηθικές και πολιτικές- της δράσης τους εγκαταλείπουν το πεζικό και αδοκίμαστοι παρεισφρεύουν στις τάξεις του ιππικού, αποτελεί ισχυρότατο επιχείρημα για την άψογη συμπεριφορά του προς την πόλη.

Το επόμενο χωρίο που σκιαγραφεί το ήθος του Μαντιθέου είναι η δέκατη τέταρτη παράγραφος. Οι Αθηναίοι στρατιώτες έπρεπε να φροντίζουν για τον οπλισμό τους. Ο ημερήσιος όμως μισθός που η Αθηναϊκή πολιτεία έδινε στον κάθε στρατιώτη ήταν μόνον δύο οβολοί και άλλοι δύο για τη διατροφή τους. Για τον λόγο αυτό εύποροι φιλόπρωτοι Αθηναίοι κάλυπταν με πρόσθετη εισφορά τις ανάγκες σε οπλισμό των απόρων στρατιωτών του δήμου τους. Ο Μαντίθεος αντιλαμβανόμενος το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι άποροι συνδημότες του, όχι μόνο δεν παρέμεινε αδρανής, αλλά κοινοποίησε το θέμα και ζήτησε τη συλλογική αντιμετώπισή του. Δεν αρκέστηκε όμως σ' αυτό· προσέφερε σε κάθε έναν από τους δύο απόρους συμπολίτες του, ποσό ανάλογο των δυνατοτήτων του «και οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται». Με αυτόν τον τρόπο, παρουσιάζεται συνεπής ως προς τα λόγια του και, παράλληλα, παραδειγματίζει και τους υπολοίπους να πράξουν ανάλογα. Η συμβουλή του Μαντιθέου, η υλοποίησή της και ο επιδιωκόμενος σκοπός της συνιστούν ισχυρή απόδειξη του πατριωτισμού του.

Τα ρητορικά πάθη είναι συγκινησιακές καταστάσεις της ψυχής που επηρεάζουν αποφασιστικά και τις κρίσεις των ανθρώπων. Με το «πάθος» ο ρήτορας επιδιώκει, στα συγκεκριμένα χωρία, να προσδώσει στις ψυχές των ακροατών του συμπάθεια για τον πελάτη του και κατ' αυτόν τον τρόπο να τους κάνει να ταχθούν με το μέρος του. Η πρόθεση αυτή εντοπίζεται, αρχικά, στην ένατη παράγραφο, όπου ο Μαντίθεος εξαίροντας τη σπουδαιότητα του θεσμού της δοκιμασίας, κυρίως, όμως, με την υπογράμμιση της πρόθεσής του να μην κουράσει τους βουλευτές επιδιώκει την εύνοιά τους «ἐν δὲ ταῖς δοκιμασίαις [...] ποιήσομαι δὲ τὴν ὑπολογίαν ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων». Το πάθος και το ήθος βρίσκονται σε στενή συνάφεια μεταξύ τους μέσα στον λόγο. Γι' αυτό και μερικοί ρητοροδιδάσκαλοι τα θεωρούν ως διαφορετικές απόψεις του ίδιου πράγματος, της ψυχικής δηλαδή διαθέσεως στην οποία και τα δύο στοχεύουν. Η ηθογράφηση του Μαντιθέου ως ενός πολίτη που τηρεί τον νόμο, χαρακτηρίζεται από θάρρος, αίσθηση του καθήκοντος, φιλότιμη διάθεση «ἡγούμενος αἰσχρὸν εἶναι [...] στρατεύεσθαι», κοινωνική συνείδηση, που προτάσσει εμπράκτως το κοινό καλό έναντι του ατομικού «εἶπον ὅτι χρὴ τοὺς ἔχοντας παρέχειν [...] καὶ οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται», αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συμπάθειας των βουλευτών.

Παρατηρούμε πως κύρια βαρύτητα αποδίδεται στην προσφορά του Μαντιθέου στην πόλη κατά τους πολεμικούς κινδύνους. Διογκώνονται εκείνα

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

τα στοιχεία που περιθωριοποιούν τους όποιους αρνητικούς συνειρμούς και προσανατολίζουν θετικά την κρίση των δικαστών. Ο ειλικρινής χαρακτήρας του αποτυπώνεται έκδηλα. Ο ομιλητής δεν εκβιάζει την εύνοια των βουλευτών, δεν ισχυρίζεται υπερβολικά, άρα ψευδή, πράγματα τα οποία θα προκαλούσαν αντιπάθεια και περιφρόνηση. Με απλότητα περιγράφονται οι ενέργειές του κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο Μαντίθεος διακρίνεται ως χαρακτηριστικό παράδειγμα πατριωτικής συνείδησης. Το πόσο σημαντική θεωρείται αυτή αποδεικνύεται από το γεγονός πως η αποφυγή της στρατιωτικής υπηρεσίας, η λιποταξία και η δειλία όχι μόνον δεν επέτρεπαν στον πολίτη να αναλάβει δημόσια αξιώματα, αλλά και του στερούσαν τα πολιτικά του δικαιώματα. Άρα, η επιλογή του Λυσία να τονίσει, με προσοχή και χωρίς ακρότητες, τα γνήσια πατριωτικά αισθήματα του Μαντίθεου, προκειμένου να εντυπωσιάσει τους βουλευτές, κρίνεται λίαν επιτυχής, καθώς επιτυγχάνει να προβάλλει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στον Μαντίθεο και στο καλό της πόλης.

- B3.** Ο Μαντίθεος στην περίοδο «τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν ... μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν» ολοκληρώνει την αφήγηση της πολεμικής του δράσης. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι και μετά την μάχη της Κορίνθου και σχεδόν μέχρι την ώρα της δοκιμασίας δεν ἔλλειψε ποτέ από καμία ἄλλη στρατιωτική του υποχρέωση. Αυτό αποτελεί και το τελευταίο αποδεικτικό στοιχείο της φιλοπατρίας και της γενναιότητάς του. Η υποδειγματική στρατιωτική συμπεριφορά του τονίζεται και αποστητοποιείται από το βαθμό συμμετοχής του σε όλες τις εκστρατείες και φυλάξεις οχυρῶν θέσεων («τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν καὶ φρουρῶν οὐδεμίας ἀπελείφθην»), από τη χρονική διάρκεια της συμμετοχής του σ' αυτές («πῶποτε ἀπελείφθην – πάντα τον χρόνον διατετέλεκα») και από την ποιότητα της συμμετοχής του, όπως αυτή εκφράζεται με τη ζωνή αντίθεση «μετὰ τῶν πρώτων μὲν τὰς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν».

Αποφεύγει βέβαια τις λεπτομερείς αναφορές στα παραπάνω γεγονότα. Αυτό εξηγείται από το ότι τα γεγονότα αυτά δεν ήταν σημαντικά ούτε ο ίδιος είχε επιδείξει σ' αυτά αξιόλογη δράση. Ἄλλωστε η κλεψύδρα που καθόριζε το χρόνο της αγόρευσης δεν του ἄφηνε πολλά περιθώρια. Παράλληλα, ο ρήτορας ενσυνείδητα αποφεύγει τη σχοινοτενή απαρίθμηση λεπτομερειῶν, που πιθανόν θα προκαλούσαν τη δυσαρέσκεια των βουλευτῶν αλλά και θα διέψευδαν την υπόσχεσή που ἔδωσε όταν ξεκινούσε την αναφορά στην ιδιωτική και δημόσια ζωή του ότι δε θα μακρηγορήσει «ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογίαὺν ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων».

- B4.** βλπ. 1^η παράγραφος, σελ. 79 σχολικού βιβλίου (Βασικό θεσμό.... και ασκούσαν ἔφεση).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Οι μαθητές θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν στην απάντησή τους και στοιχεία από το ερμηνευτικό σχόλιο (έν δὲ ταῖς δοκιμασίαις δίκαιον εἶναι παντὸς τοῦ βίου λόγον δίδοναι) της παραγράφου 9, σελ. 97 του σχολικού βιβλίου, χωρίς να θεωρηθεί παράλειψη αν δεν το κάνουν.

B5. α.

ἀναβάντων < ἀνα + βαίνω: βήμα
διακειμένοις < διά + κείμαι: κειμήλιο
ἐξαλείψαι < ἐκ + ἀλείφω: αλοιφή
συνεβούλευον < σύν + βουλεύω: κοινοβούλιο
ἀπελείφθην < ἀπό + λείπομαι (λείπω): ἔλλειψη

β. λόγος, ἀπορία, ἰππεύς, ἀνάβασις, τελετή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1. Εἶχαμε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ εμεῖς αὐτὴν τὴν γνώμη, ὅταν ἐξουσιάζαμε τοὺς Ἕλληνας καὶ νομίζαμε πὼς σωστὰ σκεφτόμαστε καθὼς βλέπαμε (ἢ ἀνεχόμαστε) τὴν χώρα (τὴν πατρίδα) μας νὰ λεηλατεῖται (ἢ παραβλέπαμε ἢ τὴν χώρα μας νὰ λεηλατεῖται), ἐπειδὴ νομίζαμε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ πολεμάμε γι' αὐτή. Γιατί θὰ ἀξίζε, ἀφοῦ ἀδιαφορήσουμε γιὰ λίγα, νὰ ἐξοικονομήσουμε (ἢ σώσουμε) πολλὰ ἀγαθὰ. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἀφενὸς χάσαμε ὅλα ἐκεῖνα ἐξαιτίας τῆς μάχης καὶ ἀφετέρου μας ἔχει ἀπομείνει ἡ πατρίδα, γνωρίζουμε ὅτι μόνον αὐτὸς ὁ κίνδυνος ἔχει τὶς ἐλπίδες τῆς σωτηρίας (μας). Ἀλλὰ βέβαια, ἀφοῦ ἐπαναφέρουμε στὴ μνήμη μας (ἢ θυμηθοῦμε) ὅτι, ἀφοῦ ἤδη πολλοὺς ἄλλους ποὺ ἀδικούνταν μέχρι τώρα βοηθήσαμε στὴ ξένη γῆ, στήσαμε πολλὰ μνημεῖα νίκης ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, πρέπει νὰ γίνουμε (ἢ νὰ φανούμε/ἀποδειχτοῦμε) ἄνδρες γενναῖοι (καὶ) γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ ἐμὰς τοὺς ἰδίους (τοὺς ἰδίους μας τοὺς εαυτοὺς), ἔχοντας ἀφενὸς πίστη στους θεοὺς καὶ ἀφετέρου ἐλπίζοντας ἐπιπλέον ὅτι τὸ δίκαιο θὰ εἶναι με τὸ μέρος ὅσων ἀδικοῦνται.

Γ2.

περιδόν, νομοῖ/νομοίη, λέλοιπε, ἴσθι, ἐστηκέναι/ἐστάναι, πλέον/πλεῖον, ἀναμνησθεῖσι (ν), ἐλπίς, ἀνδράσι ἀγαθοῖς, ἑαυτοῦ / αὐτοῦ

(οἱ διπλοὶ τύποι βαθμολογούνται με 0,5 ἕκαστος)

Γ3α.

τῶν Ἑλλήνων: ἀντικείμενο τοῦ ρήματος ἤρχομεν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡλ2Α(α)

τεμνομένην: κατηγορηματική μετοχή που εξαρτάται από τη μετοχή περιορῶντες και αναφέρεται στο αντικείμενο της μετοχής τήν χώραν

διαμάχεσθαι: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου απαρεμφάτου χρήναι

μόνος: κατηγορηματικός ονοματικός προσδιορισμός στο υποκείμενο ὁ κίνδυνος

ἄνδρας: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο ἡμᾶς του απαρεμφάτου γίγνεσθαι

Γ3β.

ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος μόνος ἔχει τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση (μονάδα 1). Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι (μονάδα 0,5) για να δηλώσει αντικειμενική κρίση και εκφέρεται με οριστική (ἔχει) για να εκφράσει γεγονός πραγματικό (μονάδα 0,5). Λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης της ἴσμεν (του ρήματος δηλαδή της κύριας πρότασης) (μονάδα 1).

Γ3γ.

ἀναμνησθέντας: χρονική επιρρηματική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο ἡμᾶς που εννοείται (μονάδα 1)

αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση του προτερόχρονου καθώς η μετοχή είναι σε αόριστο (μονάδα 1)

Ἐπεὶ ἀνεμνήσθημεν

Παρατήρηση

Για την απόδοση του χωρίου στη νέα ελληνική αξιοποιήθηκαν: α) Λυσίας, Υπερασπιστικοί Λόγοι, Ι, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Γ.Α. Ράπτης - Πρόλογος, Χ. Τσολάκης, Θεσσαλονίκη, Ζήτρος, 2002. β) Λυσίας, Λόγοι, Ι-ΙΙ, Μετάφραση, Σχόλια, Σ. Τζουμελέας, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος. γ) τα αντίστοιχα γλωσσικά σχόλια που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του μαθητή και στο βιβλίο του καθηγητή των Ρητορικών Κειμένων.

Για την απόδοση στη νέα ελληνική του αγνώστου κειμένου τις απαντήσεις στις συντακτικές και γραμματικές παρατηρήσεις στηριχθήκαμε στην εξής βιβλιογραφία

1. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Α΄ Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1990
2. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1984
3. Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας Α΄ Λυκείου
4. Α.Β. Μουμτζάκης, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου
5. Eduard Schwyzer, Η σύνταξη της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας, εκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 2002
6. J. Humbert, Syntaxe Grecque, μτφρ: Γ. Κουρμούλη, Αθήνα, 1954
7. Νικ. Τζουγανάτου, Σύνταξις της Αρχαίας Ελληνικής, Ο Υποτεταγμένος Λόγος, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1963
8. Αχ. Α. Τζάρτζανου, Συντακτικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1965
9. HENRY G. LIDDELL και ROBERT SCOTT, Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗ, Αθήνα
10. LIDDELL & SCOTT, Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ, Αθήνα 2007
11. Ιωάννη Σταματάκου, Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, εκδόσεις ΦΟΙΝΙΞ, Αθήνα, 1972
12. Γεωργίου Παπανικολάου, Λεξικόν των Ρημάτων της Αττικής Πεζογραφίας, εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Αθήνα, 1982
13. Α. Γεωργοπαπαδάκου, Λεξικό των Ανωμάτων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής, εκδόσεις ΜΟΛΧΟ, Θεσσαλονίκη, 2006
14. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 1998
15. Εμμ. Κριαρά, Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής και δημοτικής γλώσσας, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1997